

Asia: VN/24815/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevasta yritysten huolellisuusvelvoitteesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne soveltamisalaa ja määritelmiä koskevista ehdotuksista (lain 1 luku)

Lausuntonne huolellisuusvelvoitteen sisältöä koskevista ehdotuksista (lain 2 luku)

Esityksen mukaan yritysten huolellisuusvelvoitteen kohde määräytyisi haitallisten vaikutusten perusteella, joita olisivat haitalliset ympäristövaikutukset ja haitalliset ihmisoikeusvaikutukset. Haitallisten ympäristö- ja ihmisoikeusvaikutusten osalta esityksessä viitataan direktiivin liitteenä olevien kansainvälisten sopimusten velvoitteiden ja kieltojen rikkomisesta johtuviin haitallisiin vaikutuksiin.

Esitys käsittelee näitä kansainvälisiä sopimuksia kahdella erilaisella tavalla, joka on ristiriitaista. Ympäristösopimusten osalta tunnustetaan se, että ne ovat valtioita oikeudellisesti velvoittavia ja niitä ei ole alun perin laadittu suoraan yrityksiä velvoittaviksi ja tämä voi vaikuttaa huolellisuusvelvoitteeseen. Sen sijaan ihmisoikeussopimusten osalta todetaan, että niitä yritysten tulisi noudattaa riippumatta siitä, mitä kohdemaassa on lainsäädännöllä säädetty, siitä huolimatta, että Kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimukset velvoittavat vain valtioita, eivät yrityksiä. Valtiot päättävät ratifioivatko ne ko. sopimukset vai eivät ja saattavat ne osaksi lainsäädäntöään. Direktiivissä viitattujen ILO:n sopimusten osalta löytyy lukuisia EU:n ulkopuolella olevia, isoja kansainvälisen kaupankäynnin kannalta merkittäviä valtioita, jotka eivät ole ratifioineet esimerkiksi ILO:n sopimuksia 87 tai 98, koska mm. työmarkkinajärjestelmät eri maissa ovat erilaisia. Esityksessä, sen perusteluista huolimatta, jää täysin epäselväksi, mitä yrityksiltä huolellisuusvelvoite edellyttää kansainvälisten sopimusten osalta, jotka sitovat valtioita. Ja mitä huolellisuusvelvoite edellyttää tilanteissa, joissa valtio ei ole ratifioinut sopimusta. Tämä konkretisoituu erityisesti tilanteissa, joissa tytäryhtiö tai alihankkijat toimivat EU:n ulkopuolella.

Toteamme, että hallituksen esityksessä olisi tarpeen kuvata nykyistä selkeämmin yritysten asianmukaisen huolellisuusvelvoitteen ydinsisältö. Yritysten vastuu ei tarkoita automaattista vastuuta koko toimitusketjusta eikä vahingonkorvausvastuuta kaikista toimitusketjussa ilmenevistä haitallisista vaikutuksista. Vastuun lähtökohtana tulee olla se, onko yritys toiminut asianmukaisen huolellisuusvelvoitteen mukaisesti. Vasta tilanteessa, jossa yritys laiminlyö sille kuuluvat huolellisuusvelvoitteet ja tästä aiheutuu haitallisia seurauksia, voi syntyä oikeudellista vastuuta.

On myös tärkeää, että esityksessä ilmaistaan kootusti ja ymmärrettävästi myös se, miten velvoitteet kohdistuvat toimitusketjussa. Yrityksen velvollisuutena on toimia riskiperusteisesti, tunnistaa olennaisia haitallisia vaikutuksia, priorisoida toimenpiteitään ja ryhtyä asianmukaisiin ehkäiseviin, lieventäviin tai korjaaviin toimiin.

Muilta osin viittaamme EK:n lausunnossa lausuttuun.

Lausuntonne yritykselle tehtäviä valituksia ja ilmoituksia koskevista ehdotuksista (lain 3 luku)

Esitetty ilmoitus- ja valitusmenettely voi työllistää yrityksiä merkittävästi, vaikka mitään tosiasiallisia ympäristö- tai ihmisoikeuksiin liittyviä haitallisia vaikutuksia ei olisikaan. Ilmoituksen ja valituksen kynnyks on matala, kun myös mahdollisista haitallisista vaikutuksista voi tehdä valituksen. Lisäksi mahdollisten valitusten tekijöiden joukko on erittäin laaja. Ylipäätänsä ilmoitus- ja valituskanavan luonti tai olemassa olevien kanavien täsmentäminen esityksen mukaiseksi tulee aiheuttamaan yrityksissä lisätyötä.

Muilta osin viittaamme EK:n lausunnossa lausuttuun.

Lausuntonne valvontaa ja seuraamuksia koskevista ehdotuksista (lain 4 luku)

-

Lausuntonne vahingonkorvausta koskevista ehdotuksista (lain 5 luku)

Viittaamme EK:n lausunnossa lausuttuun.

Lausuntonne muista ehdotuksista (erinäiset säännökset, liitelait)

-

Lausuntonne ehdotuksen vaikutusten arvioinnista (erityisesti millaisia vaikutuksia näette ehdotuksella olevan ja onko ehdotuksella muita kuin luonnoksessa tunnistettuja vaikutuksia, mitä)

Isompien jäsenyritystemme arvio esityksestä on se, että kyse on monimutkaisesta kokonaisuudesta, jota on erittäin vaikea hahmottaa. Jatkovalmistelussa olisi syytä keskustella myös suoraan yritysten

kanssa esitysten keskeisistä haasteista ja epäselvyyksistä ja siitä, miten esitystä voitaisiin selkeyttää ja yksinkertaistaa. Soveltamisalan mukaisia yrityksiä ei ole niin paljon, etteikö tällainen keskustelu olisi mahdollista toteuttaa.

Esityksessä on todettu sinänsä hyvin suoraan, että esityksen taloudellisia vaikutuksia voidaan pitää yrityksille kohtuullisen suurina ja kustannuksia aiheutuu sekä hallinnollisen taakan lisääntymisestä että liiketoiminnan kuluista.

Esityksessä on viitattu direktiivin hyötyjen osalta komission arvioon siitä, että sääntelyllä parannettaisiin yritysten kestävyyttä ja pitkän aikavälin suorituskykyä. Jää epäselväksi, miten tähän johtopäätökseen on päädytty. Jatkovalmistelussa olisi syytä arvioida myös esityksen hyötyjä yrityksille paremmin.

Esityksessä ei ole arvoitu erilaisten sitä, miten yritykset voisivat olemassa olevia käytäntöjään hyödyntää mm. huolellisuusvelvoitteen noudattamisessa, ilman, että olisi tarve lisätä kohtuuttomasti byrokratiaa erilaisilla uusilla velvoittavilla toimintatavoilla, kuten toimintapolitiikka, toimintaperiaatteet, käytännesäännöt, ennaltaehkäisevä ja korjaava toimintasuunnitelma yms.

Lausuntonne ehdotuksen säätämisyjärjestystä koskevista perusteluista

-

Muut huomionne ehdotuksesta

Kemianteollisuus ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Pidämme tärkeänä, että direktiivin täytäntöönpanossa ei esitetä direktiivin vähimmäistasoa ylittävää sääntelyä.

Esitysluonnoksen painotus mahdollisimman pitkälle viedystä harmonisoinnista Euroopan unionin viitekehyksen kanssa on erittäin tervetullut ja tärkeä varsinkin monikansallisten yritysten toiminnan selkeyden ja tehokkuuden säilyttämiseksi. Kansainvälisillä markkinoilla toimiville yrityksille yhtenäinen ja ennustettava sääntely-ympäristö on välttämätön, jotta EU:n sisämarkkinoilla voidaan varmistaa tasapuoliset toimintaedellytykset. Toisistaan poikkeavat kansalliset huolellisuusvelvoitteet eri toiminta-alueilla uhkaavat monimutkaistaa vaatimustenmukaisuuden varmistamista, erityisesti kun otetaan huomioon vaihtelevat paikalliset tulkinnat ja useiden eri sääntelykehysten hallitsemiseen liittyvä monimutkaisuus.

Esitys herättää monelta osin vielä kysymyksiä, joita tulisi jatkovalmistelussa selventää. Erityisesti huolellisuusvelvoitteen ulottuminen ja sen laajuus sekä se, mitä yritykset tosiasiallisesti voivat tehdä esimerkiksi alihankintaketjujensa suhteen jäävät edelleen epäselväksi. Samoin epäselväksi jää, miten valtioita koskevat kansainväliset sopimukset velvoittaisivat suoraan yrityksiä. Nämä epäselvyydet linkittyvät myös oikeusvarmuuteen. Yritysten tulee tietää, mikä on se taso, jolla toimien

lainsäädäntöä voi varmistua, että lainsäädäntöä noudattaa ja mistä toiminnasta puolestaan seuraamuksia voidaan määrätä.

Esityksen myötä byrokratia lisääntyy myös merkittävästi. Esityksessä toisaalta tunnistetaan yritysten jo tällä hetkellä tekemä vastuullisuus- ja raportointityö, toisaalta listataan lukuisia erilaisia huolellisuusvelvoitteeseen liittyviä uusia elementtejä, joita yritykseltä tulisi jatkossa löytyä. Näitä ovat esimerkiksi se, että huolellisuusvelvoite tulee sisällyttää yrityksen toimintaperiaatteisiin ja riskienhallintajärjestelmiin, yrityksellä pitää olla huolellisuusvelvoitetta koskeva toimintapolitiikka sisältäen käytännesäännöt ja haitallisiin vaikutuksiin liittyvä toimintasuunnitelma yms.

Pidämme hyvänä sitä, että esityksessä ei laajenneta haitallisten vaikutusten tarkastelua direktiivin liitteenä olevia kansainvälisiä sopimuksia laajemmaksi.

Kaukolinna Miira
Kemianteollisuus ry